

Élethálózat, szövegfoto

(Kiss Tibor Noé: *Beláthatatlan táj*)

Földes Györgyi
(1970)

Irodalomtörténész, kritikus. Az ELKH (volt MTA) BTK Irodalomtudományi Intézet tudományos munkatársa, a *Helikon Kultúra- és Irodalomtudományi Szemle* főszerkesztője. Kutatási területei: 19–20. századi francia irodalom, modern és kortárs magyar irodalom, avantgárd, gender, testelméletek.



Bár Kiss Tibor Noé még csak most publikálta harmadik regényét, kezdem azt gondolni, valamilyen módon tervei között szerepel minden egyes könyvében valami újjal kísérletezni – mindenestre nehéz lenne azt állítani, minden művével ugyanazt írja újra. Első regénye autofikció a nemi identitáskeresés, a transznműek nehézségeiről, a második egy szociológiai regénnyel keresztezett krimi, s e harmadik – bár vannak szociológiai aspektusai ennek is (a peremre csúszott családok gyermekeinek perspektívái, illetve az egyik szereplő, Dorka hajléktalanszállón dolgozik szociális munkásként) – egy csupán nyelvi eszközökkel megoldott, mégis ösztönművészeti kísérlet, ahol nemcsak irodalmi műnemek (líra és epika) hajlanak egybe, hanem a szövegbe beleoltódik a fotóművészet is. Ez utóbbi jellemzőt tekintve persze nem az egyetlen a kortárs magyar regényirodalomban (ha másra nem, érdemes Márton László *Árnyas főutcájára* vagy Závada Pál *Természetes fényére* gondolnunk, s annyi másra még), ám megoldása mégis egyedinek tekinthető: abból a szempontból ugyanis, hogy olyan mértékben beledolgozza a képeket a szövegbe, hogy könyvét olvashatja valaki kizárólag nyelvileg megalkotott egészként is, nem feltétlenül figyelmet szentelve a vizuális rétegnek, vagyis csak tematikus értelemben tudomást véve arról, hogy egyes szereplők szeretnek fényképezni, vagy éppenséggel fotókat mutogatnak egymásnak.

De még ha kizárólag ezen „tiszta irodalmi” vonatkozásokra figyelünk is (cselekmény, szereplők, struktúra, egyes narratológiai eszközök), akkor is érezzük, erős szövegről van szó, amely megindító módon beszél emberi viszonyokról, magányosságról, önmagukra záródó életéről. Négy ember váltakozó monológja ugyanis a regény, négy így-úgy egymás mellett élő, mégis

rendkívül magányos emberé. A középkorú tanáráé, akinek közúti balesetet szenvedett lánya kómában fekszik, volt felesége Norvégiában él, élettársától elhidegült, s most egy erősen traumatizált, érzékeny fiatal lányba, Zsófiába szerelmes. Zsófié, aki viszonyozza ugyan a férfi érzelmeit, de kihátrál a viszonyból: részben saját belső magánya, lelki sérülései miatt (alkoholista apja elhagyta őket, anyja meghalt, s aztán egyedül nevelte marginalizálódott kamasz testvérét), részben azért, mert (jogosan) úgy sejtí, öccsének köze lehet Dorka balesetéhez. Az öccs, akiben ugyan megmaradt a jószándék szikrája, de nehéz gyermekkorra és rossz társasága miatt – holott haverjaival valójában nem találja a közös hangot – egyre inkább a társadalom szélére sodródik. S végül a kórteremben mozdulatlanul fekvő, gépekre kötött Dorkaé, akinek öntudatlan, álomszerű gondolatfoszlányait szürrealista szabadvershez hasonlatos egységekből olvashatjuk – gyerekkori emlékeket, szerelmi vallomások mozaikjait, érzeteket és érzéseket, villanásokat a kómában nagyon töredékszerűen érzékelt környezetről – amíg ki nem huny ez is. Dermesztő, ahogy ezek az egymás mellett élő emberek monologizálnak, szinte a teljes reménytelenségben – bár talán a regény végén felcsillan valami halovány fénysugár Zsófi és szerelme számára, de annak ára is van, a testvértől való elszakadás, leválás (persze értelmes döntés is elengedni a kezét, hogy végre felelőssé válhasson saját magáért). És még így is kérdés, megtalálhatják-e a boldogságot, valóban egymásnak teremtettek-e ők ketten, vagy csak pótlékot jelentenek (a hiányzó apát, az elvesztett gyermeket) egymás számára.

A regény vége felé a férfi – immár mindenkit elvesztve maga körül, lányát, élettársát, a nagy szerelemnek hitt Zsófit – elidegenedetten ránéz, rácsodálkozik megszokott, addig evidenciának tűnő, sőt akár attribútumának is tekintett tanári asztalára, s annak falapján látja meg emberi kapcsolatainak rajzát, amely az idegpályák és az áramkörök mintázatára is hasonlít. E bekezdésnek kulcsszerepe van a regényben, nem véletlen tehát, hogy a címét is innen emelte ki a szerző, a „beláthatatlan tájat” ez az érezett felszín adja: „Olyanok ezek a hajszalérek, mint az áramkörök. Egy más mellett futnak, egyes helyeken érintik vagy metszik egymást, csomópontokba rendeződnek, szétterülnek. Finom gyűrődések sorjáznak, miniatűr hegyláncok és folyómedrek, a vajatokban megül a por, a kenyérmorzsza, a radírtörmelék [...]. Beláthatatlan táj, a huzalok között ismeretlen kapcsolatok, kibogozhatatlan összeköttetések, nem tudom, hová vezetnek, és mitől aktiválódnak az idegnyalábok. Össze vagyunk drótozva, de nem tudjuk, szentén.”

Összetett kép, és minden apró részlete kifutatható valamerre a regényben (mint ahogy nem véletlen az sem, hogy a talán konzekvenciaként is szolgáló reflexiót éppen a látvány indítja be). Felhívja a figyelmet a táj szerepének fontosságára, a természet ölen próbálnak a szereplők megnyugvást vagy fogódzót találni, mint ahogy az erdőben hulladékgyűjtő aktivistaként tevékenykedő és amatőr fotós Zsófi, a gyászában a tengerhez menekülő férfi is. A vonalak futásáról eszünkbe juthat az is, hogy Zsófi öccse szípus bárányaival előszeretettel bámul le a felüljáróról az

autópályára, messziről nézik annak rajzát, s azt is látják, ahogy alattuk robognak el a tőlük, a kallódó fiataloktól, a hajdani „proligyerekektől” kaszt-szerűen elkülönülő, a másik világot reprezentáló autósok, míg aztán egyikük hirtelen egyénné, emberré válik számukra – legalábbis az öcs számára mindenképpen –, tudniillik az a szerencsétlenül járt „nő” (történetesen a tanár lánya), aki egy idétlen viccük miatt lesodródik az útról, és súlyos balesetet szenved. Az idegpályákhoz hasonlítás rámutat egyfelől arra, hogy mindannyian saját gondolataink, előéletünk, megrögzöttségeink, kapcsolatrendszerünk, illetve tudatos és tudatalan érzelmeink, esetleg ösztönkésztetéseink foglyai vagyunk, s nemigen tudható, ezek miképpen alakítják sorsunkat, életeseeményeinket és másokkal való egymásra találásainkat (vagy ezek kudarcát), másfelől asszociálhatunk vele kapcsolatban az agyműködésre mint olyanra is, az élet alapvető feltételére: hiszen Dorka agysérülést szenved az autóbalesetben, s ez lesz a regény végén bekövetkező halálának primér oka (ráadásul a kórteremben, a kómában fekvő lány mellett egy matracon fekvő az apa egy agyi barázdákra emlékeztető vonalhálózatos párnára fekteti a fejét, úgy vigyázza lánya öntudatlan álmát.) Az áramköröket illetően számot vehetünk az élet zálogaként működő test törekenységével, tudniillik hogy annak egyes funkciói áramkörök működtette gépek által biztosíthatók egy darabig, utána azonban már csupán a technika nem lesz képes helyrehozni a helyrehozhatatlant. S végül ez a barázdált asztallap utalhat az emberi kapcsolatokra is: az emberi életek ugyan nem feltétlenül párhuzamosok a végtelenben, a vonalak itt-ott találkoznak, de csak azért, hogy aztán – keresztezve egymást – tovafussanak. Ki tudja, visszakanyarodnak-e ismét, vagy találkoznak-e valaha egy másik vonallal.

A regény kapcsolatrendszere (cselekménye) is e véletlenszerűen alakuló network szerint alakul: a tanár összejön Zsófi-val, akinek az öccse és barátai okozták lánya balesetét; az öcs végül – miközben meglátogatja a kórházban haldokló szomszéd nénit – az idős asszony mellett ott látja a kómában fekvő Dorkát (mi több, vonzónak találja), majd végignézi a kórterem falára kitett családi fotókat, köztük a tanárét is – s eközben fogalma sincs arról, hogy a sérült lány azonos azzal a nővel, aki miattuk borult fel a kocsijával, és arról sem, hogy nem más, mint nővére szerelmének a lánya.

Mint már utaltunk rá, Kiss Tibor Noé pályáján ez egy újabb kísérlet – s talán prózapoétikai szempontból is, amennyiben a Dorka-fejezetek szinte szabadversként hatnak vagy inkább csak ritmikus prózaként ismétlésekkel, gondolatrítmusokkal. Felsejülő álom- és emlékképek, keveredve aktuális érzetekkel – de sokáig ez sem világos az olvasó számára, aki a könyvet felnyitva először a körhintasözveggel találkozik, a körbekerbefutó, de egymást soha utol nem érő lovakkal, s azt még nemigen tudja hová kapcsolni. Vers ez vajon vagy próza (egyébként is, most mit

olvas vajon, regényt, ahogy az a szerzőtől megszokott)? De szép lassan minden összeáll, sőt, ez a nyitódarab – hasonlóan az íróasztallaphoz – kiterjesztett metaforává (tudniillik az emberi kapcsolatok metaforájává) válik, vagy akár a regényszöveg miniatürizált másává. Hiszen a narratíva is úgy áll össze, ahogy a szereplők verbális megnyilvánulásaikban csak futnak körbe-körbe, egymást vagy vágyaikat kergetve, soha nem ösztetalálkozva. A Dorka monológjában tapasztalható töredékesség a regényben máshol is megmutatkozik, felsorolásra alkalmas gyakori nominális mondatokban, melyet érzetek, hangulatok, gondolatfoszlányok soraként értelmezhetünk. Ilyen felvillanó képeknek tekinthetők a fotók is, amelyeket Zsófi és néha a tanár hobbifotósként készít, gyűjtögetve, meg-megörökítve ezeket e látványokat és pillanatokot, hogy azok aztán, a monológok által felelevenítve, verbális lenyomatot kapjanak egyrészt a folyó szövegben, másrészt – és ez egy érdekes prózapoétikai újítása Kiss Tibor Noé új regényének – minden lap alján egy-egy kis szintagmában, esetleg rövidke mondatban. Csak hogy az első párat idézzem: *az égen néhány csillag; a hold felszíne körül derengés; kopott festékcsíkok az úttesten; a lámpaoszlop halványan világító fénye; hosszan megnyúló árnyékok az aszfalton* stb. Persze elképzelhető, hogy ezeket nem mind a mobiltelefon fényképezőgépével gyűjtik, néhányat csak verbálisan, bár van néhány egybeesés a ténylegesen elkattintott fotókkal (vagy néhány közülük lehet a Dorka agyában felvillanó kép is). És itt érdemes emlékeztetni a szerző érdeklődésére a fényképezés iránt, aki már régen nagyon szép fotókat készít (kivágatok ezek a természeti vagy a városipari tájból); továbbá arra is, hogy a regényhez kapcsolódva egy fotós projektet is elindított, a Dorka-szál textuális képeit vizuálissá váltja (nem tudom, ténylegesen megfotózza-e őket, vagy saját, eredetileg autonóm fotóit látja-e el ilyen címekkel), és a hozzá tartozó miniszövegekkel együtt eladásra kínálja. A negyedévente licitre bocsátott fotók után kapott bevételt pedig civil szervezetekhez juttatja el.¹

A regény vége persze tele van kérdőjelekkel. Hogy lehet innen a(z) életben maradt) szereplők számára új életet kezdeni? Nem tudható, de őszintén szólva a regényt átható szomorúság olyannyira egzisztenciális szintű, hogy nehezen tudom úgy látni, mégis van remény, mégis elindítható valami értelmes és felemelő, Dorka halála ellenére is. Az emberi sors ilyen, bele van kódolva ez a kiúttalanság. Hallgathatjuk a Karma Chameleont (Culture Club), mint a regény legvégén bizakodni kezdő – de Dorka haláláról még mit sem sejtő – Zsófi, de csak annak tudatában, hogy nem a szerelmesek hazudnak egymásnak, hanem a színesnek feltűnő élet kecsegtet eleve illúziókkal.

(Magvető Kiadó, 2020)
Földes Györgyi

1 Lásd: Jelek a gépről. In: Kiss Tibor Noé szerzői oldala, <https://www.kisstibornoe.hu/egyeb/jelek-a-geprol/> (a letöltés ideje: 2021. 01.10.)

Kérjük, támogassa a Műhely folyóiratot „Műhely-barát képeslap”-ok vásárlásával!

A Műhely folyóirat 2020-tól képeslapsorozatot indít a folyóiratban megjelent képekből válogatva. A „Műhely-barát képeslap”-ok minden kedves érdeklődő számára elérhetők és megrendelhetők a folyóirat e-mail-címén: muhely.folyoirat@gmail.com vagy szerkesztoseg@gyorimuhely.hu

A képeslapok megvásárlásával Ön a győri Műhely fennmaradását és megjelenését támogathatja!

Az A5-ös méretű (207 mm x 148 mm) képeslapok ára egységesen 500 Ft/darab.

A művészi kivitelű, nagyméretű lapok bármely keretben, asztaldíszként és faliképként is használhatók!

Az első négy képet a 2020/1-es számunkban megjelent fotókból, Bobál Katalin munkáiból választottuk.

Képeslap 1:

Maurer Milán, stúdióportrék, 2019. szeptember.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© **Bobál Katalin - bobal photography**



Képeslap 2:

Lőrincz Emma, stúdióportrék, 2019. március.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© **Bobál Katalin - bobal photography**



Képeslap 3:

Lőrincz Emma, stúdióportrék, 2019. március.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© Bobál Katalin - bobal photography



Képeslap 4:

Maurer Milán, stúdióportré. 2016. augusztus.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© Bobál Katalin - bobal photography



A megrendelés menete:

1. a megrendelni kívánt képeslap/ok kiválasztása
2. a darabszám és a képek számának megjelölésével e-mail küldése a szerkesztőségbe, Szikonya Gabriella részére: muhely.folyoirat@gmail.com vagy szerkesztoseg@gyorimuhely.hu
3. a válaszlevélben megadott információk alapján a képeslap és a postaköltség árának átutalása a szerkesztőség bankszámlaszámára
4. az összeg beérkezése után a képeslapokat kipostázzuk az e-mailben megadott postacímre
5. 4 db (és azon felüli) képeslap vásárlása esetén támogatóink nevét kéthavonta közzéteesszük Facebook-oldalunkon (ennek mellőzése e-mailben kérhető)

Várható postaköltség ajánlott küldeményként (500 g-ig): 600 Ft

Előre is köszönjük az érdeklődést!



DR. HORVÁTH NÓRA

1978-ban született Győrben. Filozófus, művészeti író. A Győri Széchenyi István Egyetem egyetemi docense. 2016-tól a Műhely szerkesztője, 2019-től főszerkesztő-helyettese, 2020-tól főszerkesztője.

Tudományos fokozat (PhD): Filozófia (2014).

Tanulmányok:

2006–2009: Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskola; 2002–2006: Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, filozófia szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, tanító szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, művelődésszervező szak.

Főbb kutatási területei: az esztétikai életvitel filozófiai megközelítései; létezésesztétika; George Santayana életműve; amerikai esztétizmus, Edward Perry Warren és Fred Holland Day életműve; amerikai pragmatizmus, pragmatista esztétika; Richard Shusterman filozófiája (szómaesztétika); Frenák Pál életművének filozófiai megközelítése;

A magyar és idegennyelvű publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisban.

Önálló kötetei: A szépség szeretői – George Santayana és kortársai (2018 GlobeEdit, 2019 JatePress)



HORVÁTH-MÁRJÁNOVICS DIÁNA

1988-ban született Győrben. Irodalomtörténész, kritikus. 2020-tól a Műhely szerkesztője, a lap kritikarovatának vezetője.

A Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett. A Pécsi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában szerzett doktori fokozatot. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa. Főbb kutatási területei: Mészöly Miklós életműve; a kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola; 2011–2013: esztétika szakos bölcsész (MA), PTE BTK; 2010–2013: magyar nyelv és irodalom szakos bölcsész, irodalomtudomány szakirány (MA), PTE BTK;

2007–2010: alapszakos szabad bölcsész (esztétika szakirány), magyar minor (BA), PTE BTK.

Publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisában.



KURCSIS LÁSZLÓ

1950-ben született Csornán. Grafikusművész. 1990-től a Műhely arcualattervezője.

Tagság: Magyar Grafikusművészek Szövetsége, Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, Győri Grafikai Műhely, Art Flexum Művészeti Társaság, Nyugat-Szlovákiai Képzőművészek Egyesülete, Art World Hungary Egyesülete. 1975 óta szerepel csoportos és egyéni kiállításokon Magyarországon és külföldön egyaránt. Rendszeres résztvevője a magyar és nemzetközi művésztelepeknek. Alkotásai számos közgyűjteményben és magánkollekciónban megtalálhatók itthon és külföldön egyaránt. Szuverén alkotói munkáját gazdagítja és végigkíséri a művészetoktatói, kiállításrendezői és tervezőgrafikusi tevékenysége, amit a győri Műhely kulturális folyóirat harminc évfolyamának arcualattervei, több mint száz könyvborító,

kereskedelmi és kulturális plakát is reprezentál.

Tanulmányok:

Dekorátor és Kirakatrendező Iskola, Budapest 1969–1972, Mártélyi művésztelep 1972–1986, Pedagógiai Főiskola rajz szakirány Győr 1975–1979, Képzőművészeti Egyetem Budapest 1979–1983.

Díjak: 1973 Petőfi pályázat I. díj, 1986 Győri Grafikai Műhely ösztöndíj, 2000 Győr Város Kultúrájáért díj, 2003 Győr Város ezüst emlékérmé, 2003 Győr-Moson-Sopron Megye ezüst emlékérmé, 2005 Megyei Tárlat Győr; Művészeti Alap díja, 2007 Regionális Képzőművészeti PRÍMA DÍJ (megosztva, Art Flexum Művészeti Társaság), MAOE Alkotói Támogatás, 2008 Megyei Tárlat Díja, 2014 Téli tárlat díja, 2014 Art Flexum Művésztelep díja.



SZARVAS MELINDA

1988-ban született, Győrben. Irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. 2017-ben a Műhely kritikarovatának gondozója, 2020-tól a lap szépirodalmi rovatait (vers és próza) vezeti.

Főbb kutatási területei: a vajdasági magyar irodalom, hungarológia, kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, University of Jyväskylä, Faculty of Humanities, Hungarian Studies; 2012–2014: ösztöndíjas doktorandusz, ELTE BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Az irodalmi modernség program; 2010–2012: MA-tanulmányok, ELTE BTK, Magyar nyelv és irodalom szak; 2009–2010: MA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és

irodalom szak; 2006–2009: BA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és irodalom szak, színháztörténet szakirány.

Önálló kötete:

Tükörterem flamingóknak. Irodalomtörténeti tanulmányok a magyar vajdasági irodalomról (2018 FISZ)



Emberi Erőforrások Minisztériuma



Nemzeti Kulturális Alap



Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata



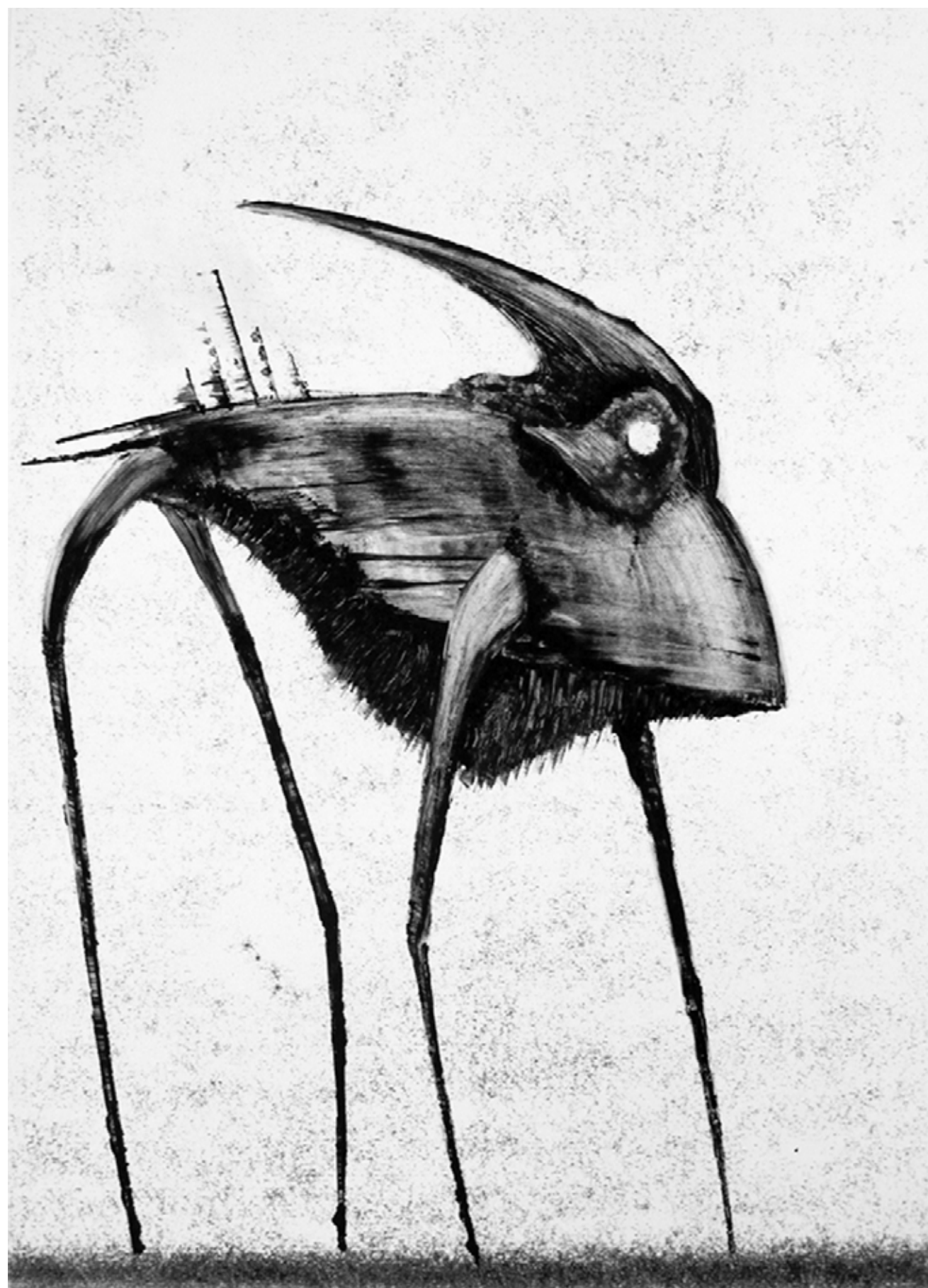
Pannon-Víz Zrt., Győr



Széchenyi István Egyetem, Győr



Uniklub Kft.



műhely

KULTURÁLIS
FOLYÓIRAT

2021



950,- Ft

